

Programi lokalnih skupnosti za prevencijo mladinske delinkvence in raziskave o uspešnosti teh programov

Katja Vodopivec

Evropski urad OZN za socialne zadeve je od 14. do 23. oktobra 1962 organiziral v Frascatiju pri Rimu evropski seminar o raziskovanju uspešnosti metod, ki se uporabljajo za prevencijo mladinske delinkvence. Na seminarju so kot predavatelji sodelovali strokovnjaki, ki jih je povabil navedeni urad. Teme predavanj so bile:

I. Primerjava in raziskave o uspešnosti individualnih služb ter mentalnohigienskih programov:

— Socialne službe, vključno z otroškim varstvom in skupinskimi programi za mladino (A. Hailuoto, Finska).

— Mentalnohigienski programi (dr. T. C. N. Gibbens, Vel. Britanija, ekspert Svetovne zdravstvene organizacije).

II. Primerjava in raziskave o vlogi šole in poklicnega svetovanja pri prevenciji mladinske delinkvence:

— Vloga šole (prof. Andry, Vel. Britanija, ekspert UNESCO).

— Poklicno svetovanje, strokovno usposabljanje in zaposlovanje (B. Pick, Vel. Britanija, ekspert Mednarodnega urada za delo).

III. Programi lokalnih skupnosti s skupinskim delom, mladinskimi organizacijami in razvojem mest ter specialni policijski programi:

— Programi lokalnih skupnosti za prevencijo mladinske delinkvence in raziskave o uspešnosti teh programov (K. Vodopivec, Jugoslavija).

— Specialni policijski programi (M. J. Nepote, Francija, ekspert INTERPOL).

IV. Organizacija in upravni organi za izvajanje preventivnih programov na področju mladinske delinkvence ter organi za izvajanje raziskav:

— Oficialni ukrepi za varstvo mladine pred delinkvenco in raziskave o pomankljivostih in možnostih teh ukrepov (J. Hudig, Nizozemska).

— Organizacija različnih nacionalnih služb za prevencijo mladinske delinkvence (U. Radaelli, Italija).

V. a) Raziskovalne tehnike za ocenjevanje uspešnosti programov (P. Ceccaldi, Francija).

b) Pregled raziskav o uspešnosti sodobnih preventivnih programov (R. Morrison, Evropski svet, Strasbourg).

Pričujoči sestavek je referat, predložen na tem seminarju.

Moja naloga je, poročati o uspešnosti preventivnih ukrepov zoper mladinsko delinkvenco v lokalnih skupnostih. Toda zdi se mi precej nevhvaležno, spustiti se v razpravljanje o vsebini in uspešnosti preventivnih ukrepov zoper delinkvenco, ne da bi prej vsaj v grobih obrisih označili tiste pogoje, v katerih ta pojav nastaja.

Dobro se zavedam, da je tez o vzrokih delinkventnega vedenja skoraj toliko, kolikor je avtorjev, ki se ukvarjajo s tem vprašanjem. Na tem mestu seveda ne gre za naštevande in ocenjevanje posameznih tez. Kljub temu pa mislim, da moramo tudi za razpravo o lokalnih preventivnih ukrepih zoper delinkvenco imeti določeno izhodišče zato, da bi potem laže in bolj realno ocenili njihov pomen.

Zelo shematično bi mogli strniti teze o pogojih, v katerih po mnenju sodobnih piscev nastaja in se razvija asocialno ponašanje posameznikov, v naslednje tri skupine:

1. Delinkvenca se pojavlja zlasti pri osebah, katerih življenje je bilo frustrirano, in sicer kot frustracijska reakcija na pritiske

okolja.¹ Poseben pomen se v okviru frustracij pripisuje zlasti čustveni nezadostnosti otroka s strani staršev in še posebno s strani matere,² predvsem v zgodnji otroški dobi. Po udarek je na nezadovoljevanju človeških čustvenih potreb.

2. Delinkvenca se pojavlja tudi pri osebah, ki so se v svojem okolju naučile ponašati se asocialno in delinkventno, pri osebah, ki so v asocialnem okolju živele in se mu prilagodile. Tudi na ta moment je poleg frustracijskih pritiskov opozoril v svojih delih Jenkins; posebno pozornost pa temu vprašanju posvečajo med drugim na primer Taft, ki pravi, da so zlasti »pomembni odnosi in vred-

¹ Jenkins dr. L. Richard: Motivation and Frustration in Delinquency, The American Journal of Delinquency, 1957, No 3;

Maier R. F. Norman: Frustration: The Study of Behavior Without a Goal. McGraw-Hill, New York, 1949.

² Bowlby J.: Maternal Care and Mental Health, World Health Organization, Geneva 1952; Glueck Sheldon and Eleanor: Unravelling Juvenile Delinquency, Harvard University Press, 1951.

notenje prebivalstva, ki določajo splošno atmosfero v sosedstvu«, Wolfgang in Ferracuti, ki skušata razložiti visok delež ubojev na določenem območju z obstojem posebnega sistema vrednotenja ali norm vedenja, in Marshall Clinard, ki pravi: »Za nekatera območja je kar najbolj pomembno, da v njih prevladujejo nekonvencionalna pravila vedenja.«³

3. Delinkvenca se končno pojavlja tudi pri osebah, ki nimajo dovolj osebnostnih sposobnosti za uspešno vključevanje v družbeno dejavnost, za uspešno konkuriranje z ostalimi, normalno razvitimi in psihično povprečno uravnovešenimi ljudmi (psihične abnormnosti, psihične zaostalosti).

Takšna, sicer zelo groba shema o pogojih, v katerih nastaja in se razvija zlasti utrjeno delinkventno ponašanje, naj služi za izhodišče razpravljanja o tistih ukrepih lokalnih skupnosti, ki bi mogli preprečevati razvoj osebnosti v asocialno smer. Že sam naslov naše teme pa nas opozarja na to, da ukrepi lokalnih skupnosti v širšem pomenu besede lahko delujejo predvsem na utrjevanje in razvijanje pozitivnih norm vedenja na določenem področju, mnogo manj pa morejo poseči v zadovoljevanje čustvenih potreb posameznikov in v uspešnejše družbeno vključevanje ljudi z bistveno znižano stopnjo osebnih sposobnosti.

1. Ukrepi lokalnih skupnosti

Običaji, vrednotenje in vedenjski standardi izhajajo iz življenja ljudi in njihovih medsebojnih odnosov, kakor so se oblikovali v določenih materialnih, družbenih in idejnih razmerah skozi dolgo vrsto let in generacij. Tako oblikovanih norm in vrednotenj, bodisi družbeno sprejemljivih ali ne, ni mogoče spremeniti mahoma in ne samo z dirigiranimi posegi od zunaj. Gre za postopen razvojni proces, ki ima svoje izhodišče v ljudeh in njihovem okolju, v njihovih vrednotenjih in moralnih standardih. Strokovno in upravno osebje lahko ta proces pospešuje in usmerja s tem, da ljudi osvešča, jih mobilizira, jim pri delu pomaga, ne more pa ga ostvariti samo, mimo njihovih potreb, njihove stopnje osveščenosti in njihove motiviranosti.

³ Taft R. Donald: *Criminology*, The Mac Millan Company, New York, 1953, str. 171;

Wolfgang E. Marwin, Ferracuti Franco: *Subculture of Violence; An interpretive Analysis of Homicide*, Paper presented at the 1960 Annual Meeting of the American Sociological Association, New York, 29—31, Avgust 1960;

Clinard B. Marshall: *The Organization of Urban Community Development Services in the Prevention of Crime and Juvenile Delinquency, with Particular Reference to Less Developed Countries*, rokopis.

a) Vloga odraslih

Oglejmo si najprej nekaj primerov. Obstoje namreč posebni, eksperimentalni programi lokalnih skupnosti z raziskovalno in akcijsko vsebino.

Po svetu »je verjetno najbolj znan projekt za območje mesta Chicago (ZDA), ki ga je začelo izvajati lokalno prebivalstvo leta 1934 v enem od zapuščenih mestnih okolišev z visokim deležem kriminalitete. Namen projekta bi lahko na kratko prikazali takole:

1. projekt zajema celotno območje z vsem prebivalstvom;

2. lokalno prebivalstvo naj pomaga pri izdelavi in izvedbi programa tako, da ga ima za svoj program;

3. posebej si je treba prizadevati, da se pritegnejo in usposobijo lokalni vodje;

4. večina dejavnosti je namenjena predvsem temu, da bi lokalno prebivalstvo samo in po lastni iniciativi začelo reševati probleme svoje skupnosti, da bi utrjevalo občutek odgovornosti soseske za razvoj otrok na svojem območju in da bi se v celoti trudilo, izboljšati položaj lokalne skupnosti...«⁴

Kot drugi takšen program bi lahko navedli socialni projekt mesta Bristol v Veliki Britaniji, ki se je začel leta 1953. Namen tega projekta je: »Raziskati razvoj mestnega središča in sodelovati v njem z namenom, da bi se našla sredstva za boj s takšnimi negativnimi pojavi, kot so kriminaliteta ali druge družbene motnje. Poglavitni namen projekta pa je, podpreti lokalno iniciativo in pridobiti prebivalstvo za to, da bi z večjo odgovornostjo reševalo probleme svojega območja.«⁵

Kot tretji primer naj služi eksperimentalni projekt mesta Delhi v Indiji, ki se je začel leta 1958.

»Namen eksperimentalnega projekta za razvoj mestne lokalne skupnosti v Delhiju je, pospeševati možnost za zadovoljevanje lokalnih potreb in opogumljati prebivalstvo, da bi sodelovalo pri tem delu. Cilji so:

1. socialna integracija prebivalstva na podlagi sosesk z udeležbo pri samopomoči in medsebojni pomoči;

2. razvijanje osebnega ponosa s stimuliranjem lokalnega interesa za akcije, ki naj pripomorejo k ekonomskemu razvoju mestnih območij;

3. priprava skupin za demokratično decentralizacijo občinskih služb s pomočjo organizacije vikas mandals ali svetov občanov, ki naj skrbijo za razvoj;

⁴ V pomanjkanju originalnega gradiva navedeno po Clinard Marshall, op. cit. 3.

⁵ *The Prevention of Juvenile Delinquency in Selected European Countries*, United Nations, 1955, ST/SOA/SD/6 str. 111.

4. ustvarjanje potrebnega vzdušja za uresničevanje ekonomskih izboljšav, ki slone na maksimalnem izkoriščanju komunalnih virov in lokalne iniciative»³ (Clinard).

Tem projektom, ki imajo poleg raziskovalne tudi akcijsko vlogo, pa je treba dodati še vse tiste napore, ki težijo k lokalnemu samoupravljanju državljanov in ki se uveljavljajo v vedno jasnejših oblikah skoraj po vsem svetu, čeprav z različnimi nazivi. Seveda pa je stopnja samoupravljanja lokalnih skupnosti odvisna od družbenega sistema, od njegovih ideoloških izhodišč in od stopnje decentralizacije, ki jo lahko dopušča zlasti glede na svoje posebne ekonomske razmere. V naši deželi izhajamo na primer iz ideje, da je nosilec celotne družbene ureditve človek, ki s svobodnim delom z družbenimi proizvajalnimi sredstvi ustvarja materialne pogoje zase in za skupne družbene potrebe. Zato v okviru gospodarskih in teritorialnih skupnosti sam ali po svojih izvoljenih predstavnikih odloča o skupnih družbenih zadevah. »Delavsko upravljanje v podjetjih in občinsko samoupravljanje sta zato dva nerazdružljiva temeljna faktorja v razvoju socialnih odnosov v Jugoslaviji«.⁶

K integraciji in resnični udeležbi lokalnega prebivalstva tudi na področju preventivne dejavnosti zoper kriminaliteto pa je mogoče uspešno napredovati le postopoma, po določenem načrtu in s pomočjo teoretičnih posplošitev prejšnjih izkušenj. Načela za takšno dejavnost naj bi bila nekako naslednja:

1. Analiza območja je bila izhodišče vsem trem omenjenim projektom in mora biti izhodišče vsaki dejavnosti, ki teži k določeni cilju. V okviru lokalnih skupnosti je treba proučiti geografske pogoje in gospodarske vire zato, da bi lahko motivirali prebivalstvo k uspešnejšemu izrabljanju naravnih bogastev. Treba je analizirati demografske in zdravstvene podatke, socialne in kulturne razmere, odnose med ljudmi, pojave družbenega nereda in način življenja skupaj s potrebami mladih ljudi.⁷

2. Analiza lahko uporablja že obstoječe podatke, dobro pa je, če jo dopolnjujejo neposredna opazovanja na terenu s posebnimi vprašalnimi polami. V tem primeru se namreč vprašalne pole ne rabijo samo za zbiranje podatkov, marveč lahko, če so primerno sestavljene, izvajajo pri državljanih že prva

razmišljanja o problemih, ki naj jih pozneje rešujejo sami. Poleg tega je mogoče z vprašalnimi polami ugotavljati tudi »naravne vodje, ki lahko vodijo skupino državljanov in jo stimulirajo za samopomoč«³ (Clinard). Vloga naravnih vodij je namreč lahko odločilnega pomena za uspešno izvajanje programa. Pri tem seveda ne gre za vodje, ki so bolj ali manj izobraženi, bolj ali manj seznanjeni z nameni socialne politike, marveč predvsem za ljudi, ki jih okolica sprejema in kot vodje že priznava.

3. V določeni družbeni skupnosti je mogoče napredek pospeševati s tem, da omogočamo ljudem vpogled v njihovo lastno problematiko, v problematiko družbene skupnosti, v katerih žive, in jih seznanjamo z načinom življenja ljudi drugod po svetu. Načrtno voden razgovor z naravnimi vodji o problemih in težavah ljudi, razgovor, ki dopušča posameznikom morda prvo zavestno formulacijo problematike, more pomeniti zanje skoraj odločilno stimulacijo, ki jo bodo kaj kmalu prenesli na svojo neposredno okolico.

4. Organizacijski sistemi v okviru lokalnih skupnosti naj bi bili čimbolj prilagojeni potrebam posamezne skupnosti in čimmanj odvisni od uniformnih, vnaprej postavljenih shem.

5. Profesionalni delavci naj bodo na razpolago za svetovanje in pomoč pri organizaciji, aktivneje pa naj se uveljavljajo samo tam, kjer lokalni samoupravni organi še ne delujejo dovolj zavestno in samoiniciativno.

In uspehi takšne mobilizacije prebivalstva za samoupravljanje? »Potem, ko je projekt chicaškega območja trajal že dolgo vrsto let, je bilo napravljanih več raziskav. Med zaključki ene od raziskav so tudi tile: prebivalstvo območij z majhnim osebnim dohodkom se lahko organizira v učinkovite delovne enote za pospeševanje in izvajanje socialno-varstvenih programov. Takšne lokalne organizacije so bile trdne in stanovitne; zbirale so in dobro upravljale finančna sredstva ter prilagajale delovne programe lokalnim potrebam. Odkrili so se talenti, ki bi sicer ostali neizkoriščeni. Lokalno vodstvo je začelo sodelovati pri otroškem skrbstvu«³ (Clinard). Takšne zaključke lahko izvajamo tudi iz dela pri eksperimentalnem projektu za mesto Delhi in iz dela v naši deželi. Še več, moremo jih razširiti na vsako območje, ne glede na višino dohodka prebivalstva in ne glede na krajevno območje, na katerem je bilo lokalno prebivalstvo pritegnjeno k samoupravljanju. Uspešnost samoupravljanja pa je med drugim odvisna tudi od višine dohodkov, ki jih prepuščamo lokalnim organom v samostojno upravljanje, in ne samo od sredstev, zbranih v poseben namen.

⁶ Kardelj Edvard: Four factors in the development of socialist social relations, Beograd, str. 27.

⁷ Casabianca Rose-Marie: Enfants sans air, Edition Fleurus, Paris, 1959.

Šelih Alenka: Telesne poškodbe v Slovenski Bistrici, raziskovalno delo, rokopis, Inštitut za kriminologijo, Ljubljana, 1962.

Poleg navedenih problemov pa lahko lokalno prebivalstvo v zvezi z delom na področju socialnega varstva in preventive pred delinkvenco rešuje še naslednje naloge:

1. »Pomaga pri aktivnem vključevanju prebivalstva v družbo in delo ter s tem omogoča, da ljudje čim bolj sami prihajajo do potrebnih sredstev za svoje preživljanje«. To velja v nekaterih primerih tudi za mladino. Materialno pomanjkanje lahko pomeni veliko oviro za razvoj osebne samozavesti in občutka varnosti v družbi. Zato si mladina čestokrat sama išče dodatne vire zaslužka, ki pa so včasih tudi vzgojno zelo problematični (na primer razpečavanje časopisov, prodajanje cvetja in drugih drobnarij po nočnih lokalih, prezgodnje nastopanje v varietetih in podobno). Primernejše zaposlitve za mladino so na primer: pomoč pri organizaciji krožkov (zlasti tehničnih in športnih) v ustanovah otroškega varstva in v šolah, pomoč pri učenju, dostavljanje mleka na dom, nekajurno delo pri bencinskih črpalkah, raznašanje poštnih telegramov, za odraslejšo mladino tudi prometna policija in pod.

2. Organizira igrišča na prostem, razne oblike dnevnega varstva otrok, izrabo prostega časa.⁸

3. Organizira prehodne postaje za potujočo mladino.

4. Organizira šole za starše, roditeljske sestanke z učiteljstvom, servisne službe za pomoč zaposlenim ženam v gospodinjstvu.

5. Organizira odkrivanje problematičnih družin in jih povezuje s strokovno službo.

6. Zbira sredstva za organizacijo strokovnih služb in daje laično pomoč strokovnim delavcem.

b) Mladinska gibanja

»Mladost je stanje pripravljenosti, v katerem se celotne energije in zmogljivosti posameznika ne morejo popolnoma izživeti.«⁹

Kakorkoli že opredeljujemo sodobno mladino, bodisi kot eksistencialistično usmerjeno, bodisi kot skeptično ali kot egocentrično (to so mnenja, ki se vse pogosteje pojavljajo pri odraslih kot več ali manj nepreverjene ocene mladih ljudi, zlasti pri starših, pedagogih, literatih, piscih gledaliških iger ter scenarijev), je vendarle treba upoštevati dvoje: takšna, kakršna je, je mladina produkt družbe z izrazito težnjo, uveljaviti se v njej. Široka mobilizacija prebivalstva za skupno reševanje družbenih problemov nosi v sebi poleg zgoraj

⁸ Resolucija o nalogah komune in stanovanjske skupnosti pri otroškem varstvu; Resolucija o nalogah komune na področju socialnega varstva, Uradni list LR Slovenije 1961/26—30.

⁹ Educational Studies and Documents, Unesco No, 35, Paris 1960, prevod str. 5.

našteti praktični nalogi na prvem mestu progresivno evolucijo moralnih standardov in družbenih vrednotenj. Slej ali prej se bo večja moralna moč odraslih morala nujno pokazati tudi pri mladih ljudeh.

Po drugi strani pa je mladostno željo po uveljavljanju mogoče uspešno izkoristiti za zdravo in pozitivno vraščanje mladine v družbeno skupnost, toda le, če mladina sama čuti, da je družbi potrebna. Občutka potrebnosti, ki je osnova uspešnemu uveljavljanju, pa ne more razviti mlad človek sam v sebi, če se ga odrasli boji zato, ker se čuti ogroženega v svojem položaju.

Podobno kot za mobilizacijo državljanov vobče velja za mladinske organizacije načelo, da bodo lahko izkoristile toliko več individualnih energij in zmogljivosti, kolikor bolj bodo decentralizirane in kolikor večja bo v njih iniciativa in samouprava mladine same. »Pri vzgoji mladih generacij je treba vedno misliti na to... da naj mladina ne postane samo objekt vzgoje, marveč, da se sama vzgaja kot subjekt v konstruktivnem delu...«¹⁰ Takim ciljem služita zlasti samouprava učencev v šolah¹¹ in pa delo v mladinskih organizacijah.

Toda pri tem se je treba zavedati, da vsaka organizacija daje svojim članom sicer mnogo ugodnosti, a terja od njih tudi nekaj discipline in odgovornosti, torej deloma omejuje posameznikovo svobodo. Če dejavnost organizacije, v kateri mladostnik deluje, v resnici ustreza njegovim težnjam, potem mu omejitve svobode ne bo prehuda in se ji bo lahko prilagodil. Toda nekateri mladi ljudje se ne zavedajo povsem določno niti svojih hotenj niti svojih sposobnosti. Pogosto se priključajo v razne organizacije zaradi znancev ali prijateljev, ki jih imajo tam, bolj iz občutka osamljenosti, kakor pa zaradi namerno in zavestno izbranega programa. Šele pozneje ugotovijo, da jih dejavnost organizacije ne

¹⁰ Tomšič Vida, Stambene zajednice kao vaspitni faktor, Društvo i vaspitanje, Beograd 1958, str. 179.

¹¹ Organizacija zajednica učenika (gimnazija, stručne škole, domovi učenika, osnovna škola), Savezni zavod za izučavanje školskih i prosvetnih pitanja, Beograd 1960.

Dečja pionirska samouprava, izdajatelj isti, 1961.

Položenje ob učeničeskem komitete v škole, Ministarstvo prosvete RSFRS br. 41; 1952.

McKown C. Hary, Extracurricular Activities, New York 1952, str. 84—103.

Rombrach dr. Heinrich: Lexicon der Pädagogie, IV. Verlag Herder, Freiburg, 1955, str. 94—98.

O vaspitanii učahčihsja v stranah socializma — Sbornik statei, red. Z. A. Maljkova, Ministarstvo prosvete RSFSR, str. 90—127.

The Student Council in Elementary School, Board of Education of the City of New York, 1960.

Godier A. — Salesse G.: Initiation à la vie civique, Edit. Bourrelier, Paris 1952.

zadovoljuje. Ker dela drugih organizacij ne poznajo ali nimajo v njih prijateljev, ostanejo pač, kjer so, postanejo pa pasivni, večkrat tudi naveličani. Taki mlačni in v bistvu nezadovoljni člani hromijo polet za delo zavzetih ljudi, vnašajo v organizacijo razpuščenost in nezadovoljstvo ter zavirajo njen notranji razvoj. Zaradi tega imajo velike prednosti organizacije, ki razvijajo več vrst dejavnosti, ki omogočajo svojim članom prehod iz ene vrste dejavnosti v drugo. Program takšne organizacije pa je dober takrat, kadar zajame in notranje sprošča vse člane, kadar se ravna po zmogljivosti vseh sodelujočih, to se pravi, da je prilagojen njihovim fizičnim, umskim in čustvenim potrebam ter zmožnostim. Program je pozitiven takrat, kadar omogoča razvoj vsakemu udeležencu in ne teži samo k vrhunskim storitvam.¹²

Poleg izrazite potrebe po uveljavljanju in uspešnosti v družbi je mogoče opaziti pri mladini željo po potovanju, po spoznavanju novih krajev in novih ljudi. Te težnje lahko zadovoljujejo razne študentske počitniške organizacije, skavtske organizacije, mladinske mednarodne dopisniške organizacije, v novejšem času pa se tem tradicionalnim oblikam pridružujejo še nove, kakor na primer delovne akcije v Jugoslaviji, pri katerih se v šolskih počitnicah snide mladina iz vseh delov države tudi s tujimi mladinci, mladina iz različnih šol z mladino z različnimi interesi, ali pa na primer v Izraelu, kjer pošiljajo mladino v nove priseljske okoliše zato, da bi organizirala in socialno razvijala priseljsko mladino.⁵

2. Ocena preventivnih programov lokalnih skupnosti

Če hočemo biti kolikor toliko realni v naši oceni, kakšen pomen imajo lokalni preventivni programi za preprečevanje asocialnosti in delinkventnega ponašanja, potem moramo navezati oceno teh ukrepov na tiste osnovne pogoje, v katerih po našem mnenju najpogosteje nastaja delinkventno ponašanje.

Trdno sem prepričana, da se s široko udeležbo lokalnega prebivalstva pri upravljanju skupnih zadev polagoma spreminjajo vrednotenja na določenem področju. To toliko bolj, kolikor širši krog ljudi ima možnost prevzemati določene odgovornosti in kolikor bolj so sposobni posamezne odgovornosti ne

¹² The Principles and Practice of Group Work, European seminar report, United Nations, Geneva 1956.

Wilson Gertrude and Ryland Gladis: Social Group Work Practice, Houghton Mifflin Comp., USA, 1949.

samo sprejemati, marveč jih tudi prepuščati drugim, svojim naslednikom. Ob takem procesu nujno izgubljajo tla družbeno nesprejemljive norme in standardi, ki naj bi s svojim negativnim vzorom spodbujali mladino k asocialnemu življenju. Toda pri tem ne smemo pozabiti, da je to še vedno samo proces, ki le postopoma spreminja tudi zavest ljudi.

Prav podoben pomen imajo mladinsko samoupravljanje in mladinska gibanja. Dokaj zgodaj lahko zbujata pri mladih ljudeh občutek odgovornosti za druge, jim dajeta možnost uveljavljanja in s tem osebnega zadovoljstva. S tem pa so že podani bistveni pogoji za zdrav razvoj zdrave mladine in vse tiste, ki v življenju še le išče lik svoje identifikacije.

Toda ostaja še manjši del teže osebnostno prizadetih mladostnikov. Sem štejemo zlasti frustrirane osebnosti in med njimi na prvem mestu ljudi, ki so utrpeli zgodnjo čustveno depravacijo.¹³

»To so po večini otroci iz velikih družin, katerih matere so bile morda intelektualno podpovprečne, otroci, ki so živeli v slabih stanovanjskih razmerah, v ozračju majhne požrtvovalnosti in šibke čustvene navezanosti. Pogosto so bili že zgodaj oddani v rejо tujim ljudem.

Kakšen vpliv so imele take okoliščine na otroka samega in na njegovo čustvovanje?

Bil je majhen, nezaščiten pred močnim odraslim človekom, nepotešen v svojih najbolj prvotnih potrebah po fizičnem in psihičnem ugodju, brez pomoči v spoznavanju sveta. Prvi čustveni odziv je bil torej strah. Strah pred občutjem neugodja, strah pred neznanim.

¹³ Jenkins ugotavlja po podatkih dr. Lewiso-ve, da je bilo med osebami z nesocialnim, agresivnim ponašanjem 75% primerov, ko so starši odklanjali otroke.¹

Glueckova ugotavljata med delinkventnimi dečki v 59,8% primerov indiferenco ali sovražnost očeta do družine, v 27,9% primerov indiferenco ali sovražnost matere do družine.

(Family environment and delinquency, Rutledge & Kegan Paul, London, 1962).

V naših raziskavah ugotavljamo v vzgojnem poplajševalnem domu v Radečah, da je bilo okoli 57% gojencev v zgodnji mladosti frustriranih. Med temi pa so negativni odnosi v družini naslednji:

oče—mati: ravnodušnost	41 % primerov
mati—oče: ravnodušnost	32 % primerov
oče—mladoletnik: ravnodušnost	44 % primerov

(Skalar Vinko: Upravičenost različnega ravnanja z mladoletnimi delinkventi, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 1961, str. 171).

Življenjske razmere delinkventne mladine, Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti univerze v Ljubljani, Ljubljana 1960, str. 57, 58, 60).

Vsi ti odstotki čustvenega odklanjanja so značilno različni in znatno višji za delinkventno mladino v primerjavi z nedelinkventno.

Potrebe pa so tu in želja po zadovoljitvi močna. Zato je drugo doživetje spopad z okoljem — in čustveni odziv nanj — jeza. Naslednja stopnja razvoja je ljubezen, ki je otrok ni prejel in je zato tudi ne more vračati. Če otrok ni bil deležen ljubezni in spoštovanja, ne more prerasti dobe egocentričnosti.¹⁴

Kadar otrok tako dojame svoje okolje, posploši to spoznanje na okolje sploh. Iz prvih izkušenj se tedaj oblikuje njegov pogled na svet.¹⁵

Takim mladostnikom vzori odraslih ljudi, četudi pozitivni, ne morejo pomeniti spodbude za posnemanje.

Čustva niso kategorija razuma, zavestnih odločitev, čeprav jih lahko, kadar že obstoje, zavestno gojimo. Nihče ni kriv, če pozitivnih čustev do druge osebe ne more gojiti, tudi starši ne.¹⁶ In to je najhujši problem, večkrat skoraj nerešljiv za delo strokovnjakov v mladinskih vzgojnih svetovalnicah.

Tako je dr. Cabot pred letom 1934 prišel na idejo, da so takim otrokom potrebni predvsem prijatelji in šele na drugem mestu strokovni pomočniki. V ZDA so potem organizirali poskus, da so opazovali dve primerjalni skupini družbeno problematičnih otrok; eni skupini so dodelili posebne svetovalce prijatelje, ki so z njo delali skozi deset let, druga skupina pa je bila deležna samo splošne družbene in strokovne pomoči. Po desetih letih takšnega dela in opazovanja je prišla ga. Witmar do zaključka, da prilagojenost eksperimentalne skupine, s katero so delali posebni svetovalci, ni značilno večja od prilagojenosti kontrolne skupine. Dr. Allport pa je mneja, da bi bilo treba raziskati ne samo stopnjo prilagojenosti, marveč tudi razvoj posameznikov. Kljub njegovi pripombi ostaja rezultat te raziskave zaskrbljujoč, je prej negativen kot pozitiven.¹⁷

Podobno je izhodišče delovanja prijateljskih ekip v Franciji, čeprav so uporabljane metode povsem drugačne in na prvem mestu namenjene delu z naravno nastalimi skupinami asocialnih mladoletnikov, medtem ko so bili svetovalci iz prej omenjene raziskave

¹⁴ Kaplan Louis - Denis Baron: *Mental Hygiene and Life*, New York, Harper Brother, 1952, str. 243.

¹⁵ Vodopivec Katja: O čustvenih odzivih mladoletnikov, ki so v vzgojnih domovih. Življenjske razmere delinkventne mladine, Inštitut za kriminologijo, Ljubljana, 1960, str. 97, 98.

¹⁶ Hamilton: *Psychotherapy in Child Guidance*, New York, Columbia University Press, 1952, str. 284.

¹⁷ An Experiment in the Prevention of Delinquency by Powers, Witmar, Allport, Columbia University Press 1951.

usmerjeni zlasti na delo s posamezniki. Tudi je v prvem primeru težišče na profesionalni pomoči in je delo honorirano, medtem ko slo ni vse delo prijateljskih ekip v Franciji na prostovoljnih sodelavcih. Publikacija, ki opisuje delo teh ekip, je roman o mladini in o ljudeh, ki so delali z njo.¹⁸

Izpričuje silno požrtvovalnost prostovoljcev in strahotno stisko mladine. Čeprav rezultati dela teh ekip niso primerjani in preverjeni tako, kot rezultati dela svetovalcev v ZDA, je mogoče z občudovanjem priznati, da so opravile ogromno poslanstvo. Toda tudi v tem primeru so bili »odgovorni«, kakor so se sami nazivali, priče hudih posledic čustvenih frustracij (str. 50). Mladoletnike so zato večkrat zaman skušali odtegniti njihovemu okolju, saj niso mogli najti zanje včasih nošenih stanovanjskih možnosti (str. 23—26) in v vsaki skupini jih je ostalo nekaj zelo nestabilnih, agresivnih in delinkventnih (str. 110).

Naj mi bo dovoljno na tem mestu izreči neko misel, ki pa niti najmanj ne zmanjšuje vrednosti in pomena prizadevanj, niti ne po vzorcu dr. Cabota niti po vzorcu prijateljskih ekip v Franciji. Mislim namreč, da se za pravo čustveno naklonjenost ne moremo odločiti vnaprej in ne profesionalno. Kajti temelj je v tem primeru pač odločitev, ki je intelektualna in ne čustvena kategorija. Zato pomenijo ti poskusi vendarle zgolj nadomestilo. Takšno nadomestilo mnogi asocialni mladoletniki sicer sprejmejo z vsem srcem in z vso privržnostjo, ker je to njihova osnovna, v bistvu nezadoščena potreba. Še večkrat in sami od sebe pa si iščejo prijateljev med svojimi vrstniki, po navadi enako prizadetimi, kot so sami. Ali ne bi bilo potem mogoče izkoristiti takšna, že obstoječa prijateljstva med njimi samimi kot temelj, na katerem bi šele izgrajevali prijateljsko pomoč odraslih?

Vsekakor je treba računati z dejstvom, da določen del mladine, ki se ponaša asocialno in delinkventno, potrebuje še posebno, specializirano pomoč. Ta ugotovitev je narekovala poleg navedenih oblik dela z mladoletniki tudi ustanavljanje posebnih klubov, zlasti za tiste mladoletnike, ki se ne morejo vključiti v splošne mladinske organizacije ali klube, ustanavljanje odprtih igrišč in zaprtih prostorov, kjer lahko mladoletniki, čeprav pod nadzorstvom, izbirajo dejavnosti sami in delajo v glavnem, kar hočejo,⁵ zato, da bi se sprostiti (str. 99, 107). Če pa na vprašanje, kakšna naj bo ta specializirana pomoč, še nismo našli dokončnega odgovora, nas to ne

¹⁸ Les Équipes d'Amitié, Présentées par un groupe de Responsables, Paris, 1961.

sme ovirati pri iskanju vedno novih poti. Kakršne koli že so te poti, vsaka od njih daje vsaj pretežnemu delu te mladine občutek večje varnosti in družbene potrebnosti, kot so ga lahko imeli prej. Ne glede na to, ali je takih mladostnikov, ki dano pomoč tudi občutijo kot resnično pomoč, veliko ali malo, je vsak posameznik izmed njih vreden vseh naših naporov že samo zato, ker živi, ker po svoje oblikuje življenje svojih prijateljev, pozneje pa bo oblikoval življenje svojih otrok.

3. Vloga strokovnjakov

Na tem kurzu smo navzoči v glavnem administrativno vodilno osebje, mladinski sodniki, psihiatri, psihologi, socialni delavci, analitiki, predvsem torej strokovno in poklicno osebje. Če smo mnenja, da naj mnogo preventivnega dela odpade na lokalno prebivalstvo, da naj se mladina upravlja sama, si išče prijateljev predvsem med svojimi vrstniki, kadar je njen odnos do odraslih preveč okvarjen, in da naj z naravnimi mladinskimi skupinami delajo zlasti prostovoljni delavci po

vzorcu prijateljskih ekip, kakšna je potem vloga poklicnega in strokovnega osebja in ali je to osebje sploh potrebno?

Ne zato, ker bi hotela opravičiti našo potrebnost na tem področju, marveč iz najglobljega prepričanja mislim, da je vloga poklicnega osebja pri takšnem delu ogromna in v začetnih fazah včasih skoraj odločilna. Zavest posameznikov raste iz spoznanj in uspehov pri delu. Če smo se kot profesionalci do nekaterih spoznanj že dokopali, če moremo posredovati ljudem pot, ki jih bo prej in lažje pripeljala k uspehu pri njihovem delu, potem smo dolžni ta svoja spoznanja in izkušnje izročiti v njihove roke.

V davnih časih so se ljudje že znali in mogli upravljati sami. Od tedaj pa do današnjih dni je družba prešla nešteto faz v svojem ekonomskem, socialnem in idejnem razvoju, ki so kohezivnost primarnih skupin močno omajale. Če danes ponovno težimo h koheziji prebivalstva, potem pomeni ta težnja utiranje novih oblik sožitja med ljudmi in nikakor ne vračanje k nekdanjim primitivnim oblikam. In tem novim ciljem naj služi tudi profesionalna dejavnost.

Comparison and Assessment of Broad Community Programmes

By Mrs. Katja Vodopivec

(The report held at the European Seminar on the Evaluation of Methods used in the Prevention of Juvenile Delinquency, organized by European Office of the United Nations — Office of Social Affairs, Rome — Frascati, 14—23 October 1962)

For practical purposes we may summarize the recent theories regarding conditions under which the asocial behaviour of individuals occurs, into three groups:

1. Delinquency appears more particularly in individuals whose lives have been frustrated and it manifests itself as a reaction of frustration to the pressures of the surroundings. Special importance within the framework of frustration is ascribed to emotional deprivation above all in the early years of childhood.

2. Delinquency appears also in persons who are taught in their surroundings to behave in an asocial and delinquent manner, i. e. persons who live in asocial surroundings and adapt themselves to them.

3. Delinquency also occurs in persons who are not sufficiently developed to be included successfully in social activities (psychic abnormalities, psychic backwardness).

There are special experimental local community programmes involving research and action: the Chicago Area Project, the Bristol Social programme, the Delhi experimental project and we must add all those efforts which aim at local self-government of citizens. The goal of all these project and efforts is to promote the growth of satisfying community life and to encourage the development for citizen participation in programmes of civic improvement. The success of these programmes are: that residents can organize themselves into effective working units for promoting and conducting welfare programmes; that they raise funds, administer them well and adapt the programmes to local needs; that local talent, otherwise untapped, are discovered and utilized, and that local leadership is mobilized in the interest of children's welfare.*

To the youth organizations applies the same principle as to the mobilization of adults. The more they are decentralized and the greater the degree of initiative and self-government they enjoy, the greater will be the deployment of individual energy and ability.

Extensive participation by local residents in constructive community programmes slowly modifies the value system in a given area. Self government of young people and youth movements are of similar importance.

We still have to deal with a minor section of seriously handicapped young people (above all individuals frustrated in childhood, such as have experienced early emotional deprivation). Two significant efforts have been undertaken in this field of work: Dr. Cabot's project in USA and the activity of Les Equipes d'Amitié in France. The results of these efforts are rather important but not entirely satisfactory. The author thinks that true affection can probably neither be determined beforehand nor professionally. What matters in this case is determination, which is a category of mind and not a category of feeling. It is true that this substitute of love is received by many of the asocial youngsters with all their heart and affection, because it corresponds to their elementary and essentially unsatisfied needs. But more often and on their own initiative, they choose as friends from among their pals preferably those with experiences similar to their own. Would it not be possible perhaps to exploit existing friendships of this kind as the basis on which to build up the friendly and above all the professional help of adults.

In any case we must bear in mind the fact that a definite number of young people who behave in an asocial and delinquent fashion are in need of specialized assistance.

* Clinard B. Marshall: The Organization of Urban Community Development Services in the Prevention of Crime Juvenile Delinquency, with particular reference to less developed countries, — Manuscript.